

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.72: 346.1

Я. С. Марущак, аспірант

Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права
Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна

СУБ'ЄКТИВНІ КОРПОРАТИВНІ ОBOB'ЯЗКИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто проблематику суб'єктивних корпоративних обов'язків. Проаналізовано національне законодавство, яке регулює суб'єктивні корпоративні обов'язки в Україні. Доведено, що корпоративні суб'єктивні обов'язки залежать від суб'єктивних корпоративних прав, якими володіє особа – учасник суб'єкта господарювання. Суб'єктивні корпоративні права є елементом корпоративних відносин.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративні правовідносини, суб'єктивні корпоративні обов'язки.

Постановка проблеми. В наш час розвиток економічних відносин та все зростаюча заінтересованість осіб бути учасниками комерційних товариств, призводить до виникнення нових питань, які пов'язані з законодавчим регулюванням такої діяльності. В нормативно-правових актах існує багато розбіжностей, а думки вчених, стосовно суб'єктивних корпоративних обов'язків також різняться.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунття дослідження становлять праці І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. В. Луця, С. С. Кравченка, О. Р. Кібенко, В. М. Кравчука, О. В. Щербини, Н. С. Глузь, І. Б. Сакуріна.

Метою дослідження є правовий аналіз сутності суб'єктивних корпоративних обов'язків, виявлення їх взаємозв'язку з суб'єктивними корпоративними правами, їх юридичної природи, визначення місця в системі національного права.

Виклад основного матеріалу. При розгляді питання, яке стосується корпоративних обов'язків, необхідно пам'ятати, що корпоративні обов'язки завжди виступають поруч з корпоративними правами. В науці корпоративного права до поняття корпоративних правовідносин включено два елементи, а саме: корпоративні права та корпоративні обов'язки.

Як відомо з юридичної літератури, обов'язок – це поведінка особи, яка полягає в діях активного або пасивного характеру. В корпоративному праві поняття обов'язку є тотожним з загальноприйнятим поняттям обов'язку в цивільному праві. В науці і практиці корпоративного права поняття обов'язку носить імперативний характер, тобто зобов'язує особу, учасника корпоративних правовідносин вчинити певні дії. Якщо проаналізувати нормативно-правові акти корпоративного права та статuti підприємств, то найчастіше терміни, які супроводжують «обов'язок» є наступними: повинен, зобов'язаний. В якості прикладу можна привести деякі закріплені Цивільним та Господарським кодексами України обов'язки учасників товариств. Коли відбувається державна реєстрація командитного товариства, кожен із вкладників повинен зробити вклад у розмірі, встановленому в законі. Дана норма вказана в п. 2 ч. 3 ст. 135 Цивільного кодексу України [1].

Також доволі відома норма, вказана в тому ж Цивільному кодексі України, яка покладає обов'язок про нерозголошення комерційної таємниці, також це стосується конфіденційної інформації діяльності товариства. (п. 3, ч. 1 ст. 117 ЦК) [1]. Щодо такого обов'язку, то існує в нашому законодавстві й кримінальна відповідальність за розголошення комерційної таємниці. Вона передбачена ст. 232 Кримінального кодексу України.

Поняття комерційної таємниці закріплене в Господарському кодексі у ст. 36: «комерційна таємниця – це відомості, які пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємни-

цею, і розголошення яких не може завдати шкоди її інтересам» [1]. Законом покладається право на товариство самому вирішувати питання, пов'язане з комерційною таємницею. А саме - вирішити про склад та обсяг інформації, що становить комерційну таємницю та порядок захисту таких відомостей. Відповідно до цієї ж статті Господарського кодексу (ч. 3), під розголошенням слід вважати, незаконне ознайомлення іншої особи з відомостями, що становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості стали відомі, а також створення нею умов, сприятливих для ознайомлення з ними сторонніх осіб, якщо такі дії завдали, чи могли завдати шкоди суб'єкту господарювання [2]. Ця стаття не обмежується лише визначенням, в ній міститься встановлення і інших правопорушень пов'язаних з комерційною таємницею, в ній мова йде й про схилення до розголошення комерційної таємниці, збирання та неправомірне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Необхідно додати, що існує постанова Кабінету Міністрів «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» № 611 від 09.08.1993 р. В цій постанові було викладено перелік тієї інформації, яка не становить комерційну таємницю.

Також закріплюються норми, які пов'язані з пасивною поведінкою, тобто заборона вчинення певних дій. Наприклад, учасник повного товариства не може вчиняти дії від свого імені, та дії, пов'язані з його власним інтересом, що стосуються безпосередньо діяльності товариства, оскільки це буде конкуренція з тим товариством, учасником якого він є. В тому випадку, коли особа вчиняє ці дії, то товариство може витребувати від нього відшкодування збитків, завданих цими діями. Також Цивільний кодекс передбачає можливість вимагати від учасника всієї вигоди, яку він набув завдяки такому правочину. Про це говорить ч. 3 ст. 119 Цивільного кодексу України [1].

Ще одна норма, пов'язана з латентною забороною, яка вказує на те, що особа, яка є учасником повного товариства, не може бути засновником іншого товариства (ч. 2 ст. 119 Цивільного кодексу України) [1].

Тобто, законом передбачена охорона інтересів учасників товариств, і маємо акцентувати, що це стосується саме учасників, а не одного з них. З цього випливає, що при вчиненні дії особа-учасник товариства повинна орієнтуватися саме на вигоду для всього товариства, а не для себе конкретно. Якщо діяльність особи-учасника суперечить діяльності товариства, то такий учасник може бути виключений з цього товариства, також це й стосується систематичного невиконання обов'язків які покладаються товариством на учасника. Ця норма закріплена в Цивільному кодексі України (ст. 128 Цивільного кодексу України) [1].

Слід зазначити, що проаналізувавши існуючі в законодавстві (Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про акціонерні товариства») норми, ми виокремили наступні групи корпоративних обов'язків учасників товариств:

- загальні – тобто такі, які властиві учасникам усіх видів господарських товариств;
- спеціальні – корпоративні обов'язки, пов'язані з особливостями певних видів господарських товариств;
- локальні – корпоративні обов'язки передбачені установчими документами, та локальними документами, які мають відношення до діяльності товариства.

Так, статутом акціонерного товариства може бути передбачено можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за недотримання умов цього договору. Законодавче закріплення такого способу формального вираження додаткових обов'язків акціонерів, на перший погляд, спрощує механізм скасування чинних та впровадження нових обов'язків, оскільки не потрібно вносити зміни до установчих документів товариства. Водночас, на практиці може виникнути проблема досягнення згоди усіма акціонерами, яка необхідна для укладання такого договору [3, 183].

Також, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та Законом України «Про господарські товариства», покладено обов'язок на всіх учасників товариств

додержуватися вимог, які існують в установчих документах, вимог, які виникають внаслідок рішень загальних зборів та рішень інших органів управління, що функціонують в товариствах.

Законодавцем виділено як особливий вид корпоративних обов'язків майнові обов'язки, тобто, такі, що пов'язані з внесенням вкладів в тому розмірі та тими засобами, які прописуються в статуті товариства, (п. 2 ч. 1 ст. 117 Цивільного кодексу України) [1]. При дослідженні цього питання є можливість розділити цей обов'язок на наступні елементи:

- обов'язок робити внески при створенні товариства;
- обов'язок робити внески при збільшенні статутного капіталу.

Як вбачається, особливим видом корпоративних обов'язків це стає для того, щоб забезпечити принцип самостійної майнової відповідальності, яку несе юридична особа за своїми зобов'язаннями [3, 184]. Виконання цього корпоративного обов'язку, який покладається на учасників товариства, як законами, так і статутами, напряму залежить від форми господарського товариства.

Слід виділити важливі аспекти, які стосуються вищезгаданого корпоративного обов'язку в різних за формою товариствах:

- в акціонерному товаристві на кожного із засновників покладається обов'язок сплатити повну вартість придбаних засновником акцій, саме до того моменту, коли будуть затверджені результати розміщення першого випуску акцій (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про акціонерні товариства») [5].
- в командитних товариствах, вкладники повинні внести не менше 25 відсотків своїх вкладів на момент державної реєстрації такого товариства. Також Законом покладені обов'язки вносити й додаткові внески, а розмір та час, в які учасник повинен зробити такі внески, мають бути врегульованні засновницьким договором [4].
- в товариствах з обмеженою відповідальністю покладається обов'язок на учасників сплатити не менше 50 відсотків від суми, яка є їхніми вкладами, до того моменту, коли буде відбуватися державна реєстрація такого товариства;
- в товариствах з додатковою відповідальністю норма сплати вкладу є ідентичною з нормою, що стосується норми і для товариств з обмеженою відповідальністю.

Ці всі норми закріплені в Законі України «Про господарські товариства» (ст.ст. 52, 65, 144 та 151) [4].

Оскільки вищевказані обов'язки, які покладені на учасників юридичної особи, в повній мірі впливають на формування статутного капіталу, та виконують гарантійні функції перед кредиторами, а законодавець, за умов невиконання його не дозволяє проводити такої юридичній особі свою діяльність.

Як вбачається з закону, акціонерне товариство при умові не сплачення його засновниками повної суми придбаних ними акцій до моменту затвердження результатів розміщення першого випуску акцій – вважається не заснованим. Для командитних товариств, існує норма, яка вказує, що їх частка не залежить від невиконання вкладником обов'язку зробити вклад до складеного капіталу, а відповідальність перед товариством передбачається засновницьким договором (ст. 138 Цивільного кодексу) [1].

Для товариства з обмеженою відповідальністю, норма дещо інша, таке товариство за умов несплати їх учасником/учасниками вказаної суми, яка повинна відбутися протягом першого року діяльності такого товариства, повинні внести та зареєструвати зміни в статуті, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу, та зробити відповідну заяву. Також наслідком невиконання може бути прийняття рішення про ліквідацію такого товариства. Така сама норма стосується діяльності товариства з додатковою відповідальністю.

Залежно від форми господарського товариства виникають й інші корпоративні обов'язки й їхніх учасників. Ці обов'язки існують паралельно з загальними обов'язками. Наведемо деякі обов'язки, які стосуються учасників повних товариств, та командитних товариств:

- обов'язок не конкурувати з товариством;
- обов'язок попередити усіх інших учасників товариства про намір вийти з товариства (таку дію необхідно вчинити не пізніше як за три місяці);
- обов'язок учасника нести солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, що передбачається законом;
- учасникам вищезазначених товариств, забороняється бути учасниками одночасно в інших товариствах.

Але обов'язок зробити повідомлення за три місяці учасником товариства інших членів товариства стосується не тільки учасників повних та командитних товариств. Такий самий обов'язок передбачений і для учасників товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю. Це може бути пов'язане з переважним правом інших учасників цього товариства, яке пов'язане з купівлею ними частки у статутному капіталі. Законом заборонено єдиному учаснику товариства з обмеженою відповідальністю бути одночасно учасником іншого такого товариства, яке має одного учасника. Мета цих обмежень полягає в тому, щоб не допустити різного роду зловживань та маніпуляцій щодо використання конструкції товариства з обмеженою відповідальністю з єдиним учасником. Аналогічний висновок можна зробити і щодо акціонерних товариств, адже акціонерне товариство не може мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа. Воно також не може мати у своєму складі лише акціонерів-юридичних осіб, єдиним учасником яких є одна й та ж особа (п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про акціонерні товариства») [5].

Також передбачені корпоративні обов'язки, в деякій мірі різні, для акціонерів публічного акціонерного товариства та для акціонерів приватного акціонерного товариства. Для перших, обов'язок акціонера оплачувати акції у розмірі та порядку, які передбачені статутом. А вже для акціонерів приватного акціонерного товариства виникає разом з цим обов'язком ще один обов'язок, він обумовлений способом розміщення таким товариством акцій - не порушувати переважне право акціонерів та самого товариства на придбання акцій цього товариства, якщо таке право встановлено статутом організації.

Висновки. Отже, суб'єктивні корпоративні обов'язки є тісно взаємопов'язаними з суб'єктивними корпоративними правами. Можна навіть вважати, що вони є елементами одного цілого, яке включає в себе поняття корпоративні правовідносини. Суб'єктивні корпоративні обов'язки покладаються на учасника суб'єкта господарювання нормативно-правовими актами, та залежать від організаційно-правової форми юридичної особи.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Корпоративне право України : підручник / [В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко та ін.] ; за заг. ред. : В. В. Луць. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 379 с.
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
5. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

Стаття надійшла 25.11.2016 р.

Я. С. Марущак, аспирант

Национальный университет «Одесская юридическая академия»
Кафедра права интеллектуальной собственности и корпоративного права
Фонтанская дорога, 23, Одесса, 65009, Украина

СУБЪЕКТИВНЫЕ КОРПОРАТИВНЫЕ ОБЯЗАННОСТИ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье рассмотрена проблематика субъективных корпоративных обязанностей. Проанализировано национальное законодательство, регулирующее субъективные корпоративные обязанности в Украине. Доказано, что корпоративные субъективные обязанности зависят от субъективных корпоративных прав, которыми обладает лицо – участник предприятия. Субъективные корпоративные обязанности тесно связаны с субъективными корпоративными правами и являются элементом корпоративных отношений. Субъективные корпоративные обязанности возложены на участника субъекта хозяйствования нормативно-правовыми актами, и зависят от организационно-правовой формы юридического лица.

Представлена классификация корпоративных обязанностей на три группы: общие, специальные и локальные. Рассмотрена специфика корпоративных прав участников хозяйственных и акционерных обществ различных типов и очерчены их особенности.

Ключевые слова: корпоративное право, корпоративные правоотношения, субъективные корпоративные обязанности.

Ya. S. Marushchak, Postgraduate

National University “Odesa Law Academy”
the Department of Intellectual Property Law and Corporative Law
Fontanska doroga, 23, Odessa, 65009, Ukraine

SUBJECTIVE CORPORATE OBLIGATIONS IN UKRAINE

Summary

The problematic of the subjective corporate obligations is reviewed in the article. The national legislation of Ukraine regulating subjective corporate obligations is analyzed. Proved, that corporate subjective obligations depend from subjective corporate rights, which the participant of the entity has. Subjective corporate obligations connected with subjective corporate rights and are the element of the corporate legal relations. Subjective corporate obligations are assigned to the participant of the business entity by normative legal acts, and depend on the legal form of entity.

The classification of corporate obligations into three groups is marked: general, special and local. The specifics of corporate rights of participants of commercial and joint-stock companies and their features are considered.

Key words: corporate law, corporate rights, subjective corporate obligations.